

NEŞÂTÎ'NİN İMAM HÜSEYN MERSİYESİ

“NEŞÂTÎ'S İMAM HUSEYN ELEGY”

Doç. Dr. M. Muhsin KALKIŞIM*

Özet

Bu çalışmada 17. yüzyıl şairlerinden Neşâtî Ahmed Dede'nin “**Mersiye Lî Hazret-i İmâm Hüseyin**” isimli terkîb-i bendi tahlil edilmiştir. Mersiye'nin konusu, Hz.Hüseyin'in 10 Muharrem 61'de (10 Ekim 680)de Kerbelâ'da şehid edilmesidir.

Hüseyin, “Hamse-i Âl-i Abâ”(Hz.Muhammed, Hz.Ali, Hz.Fâtıma, Hz.Hasan, Hz.Hüseyin)nın bir ferdi ve Ehl-i Beyt'in on iki imamından biridir. İslâm dünyasında yüzyıllar boyunca manevî rehberlik yapanlar, genellikle bu silsileden gelmiştir.

Mersiye'de vurgulanan tem, “Ehl-i Beyt” sevgisidir. Şair, Hz.Hüseyin'in ve akrabalarının uğradığı trajik vak'ayı anlatırken hem kendi duygularını, hem de kâinâtın mâtemini coşkulu bir üslupla dile getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Neşâtî, Mersiye, Hz.Hüseyin, Ehl-i Beyt

Abstract

In this study Neşâtî Ahmed Dede's, who is one of the 17th century poets, terkîb-bend is analyzed which is called “**Mersiye Lî Hazret-i İmâm Hüseyin**”. Elegy's theme is Hz. Hüseyin's martyrize in Kerbela in 10th Muharrem 61 (10th October, 680).

Hüseyin is a member of “Hamse-i Âl-i Abâ”(Hz.Muhammed, Hz.Ali, Hz.Fâtıma, Hz.Hasan, Hz.Hüseyin) and one of the twelve imams of the “Ehl-i Beyt”. The people who worked as spiritual guide in the Islamic world for years generally come from this succession.

* Rize Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü RİZE
E-Mail: m.muhsin@yahoo.com.tr

The theme emphasized in the elegy is the love of “Ehl-i Beyt”. While narrating the tragic event Hz. Huseyn and his relatives were exposed of, he both mentioned his own feelings and universe’s mourning in an exuberant voice.

Key Words: Neşâtî, Elegy, Hz.Huseyn, Ehl-i Beyt

Hz.Hüseyin’in 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680)de Ömer b. Sa’d b. Ebî Vakkas’ın askerleri tarafından Kerbelâ’da şehid edilmesi, Klasik Edebiyat’ta “Maktel-i Hüseyin” türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. “Maktel-i Hüseyin”ler, hem mensur, hem de manzum yazılmışlardır. Manzum olanlar, daha çok kaside, gazel, mesnevî, terkîb-bend, tercî’-bend tarzında kaleme alınmışlardır.

Türün en önde gelen örnekleri, Arap Edebiyatında Ebu Minhef’in (8.yy) **Kitâbu Makteli Huseyn**, İsfahanî’nin (10.yy) **Makâtilü’t-Tâlibîn**; Fars Edebiyatı’nda Hüseyin Vâiz Kâşifî’nin (16.yy) **Ravzatü’ş-Şühedâ**; Türk Edebiyatı’nda Kastamonulu Şâdî’nin (14.yy) **Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin**, Lâmiî Çelebi’nin (16.yy) **Maktel-i Âl-i Resûl**, Gelibolulu Câmi’nin (16.yy) **Seâdet-nâme**, Fuzûlî’nin (16.yy) **Hadîkatü’s-Süedâ** adlı eserleridir. Kâzım Paşa (19.yy), Hz.Hüseyin mersiyelerini **Makâlîd-i Aşk** isimli eserinde toplamıştır. Hüseyin Vâiz Kâşifî’nin **Ravzatü’ş-Şühedâ**’sı, Fars ve Türk edebiyatlarında sonra yazılacak olan “Maktel-i Hüseyin”lere örnek olmuştur. İslâm milletlerinin edebiyatlarında en başarılı “Maktel-i Hüseyin”i ise Fuzûlî yazmıştır. **Hadîkatü’s-Süedâ**, lirik ve acıca bir üslûba sahip mensur bir eserdir. Fars edebiyatında Muhteşem-i Kâşî’nin (16.yy) Kerbelâ vakasını ele aldığı terkîb-bendi çok ünlüdür.

Bu yazıda 17. yüzyıldaki şiir ustalarından Neşâtî Ahmed Dede(••)’nin Dîvânı’nda yer alan “**Mersiyye Lî Hazret-i İmâm Hüseyin**” başlıklı şiir (Kaplan 1996: 17-21) üzerinde durulacaktır.

Şiir, her biri 9 beytten müteşekkil 5 bendlik bir terkîb-benddir ve (mefâ’îlün

•• Neşâtî, Edirne’de doğdu. Gelibolu Mevlevihanesi şeyhi Ağazâde Muhammed Dede’ye intisap etti. Şeyhinin 1653’te ölümünden sonra Konya ve İstanbul’a gitti. 1670’te Edirne’deki Muradiye Mevlevihanesi’ne şeyh oldu. 1674’te vefat etti ve aynı mevlevihanenin avlusuna defnedildi. Nâilî ve Nedîm gibi şairler onun ahenkli gazellerine nazire ve tahmisler yazmışlar, birçok şair şiirlerini ona beğendirmiş olmakla övünmüşlerdir. Eserleri: 1.Divan, 2. Hilye-i Enbiyâ, 3.Şehrengîz-i Edirne, 4.Kavâid-i Deriyye, 5.Şerh-i Müşkilât-ı Urfî, 6.Tuhfetü’l-Uşşâk.

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün) vezniyle yazılmıştır.

I

Neşâtî, mersiyesine “Akıt hûn-âbe-i çeşmin gelen mâh-ı muharremdir / Yine mâh-ı muharrem bâ'is-i endûh-ı âlemdir” (Gözünden kanlı yaşlar akıt; zîrâ gelen Muharrem ayıdır. O Muharrem ayı ki, dünyanın yeniden gamlanmasına/yas tutmasına sebep olmuştur.) beytiyle başlar.

Muharrem ayı, Neşâtî'nin ifadesiyle “zamân-ı mâtem-i şeh-zâde-i Zî-şân-ı Ekrem” (Şanlı Resûl-i Ekrem'in şehzâdesinin mâtem zamamı)dir. Hz.Hüseyin, Hz.Ali'nin oğlu ve “Âl-i Beyt”in beşincisidir. 628 yılında doğdu ve 680 Muharrem'inin onuncu günü Kerbelâ'da şehid edildi. Babası Hz.Ali, 661'de Kûfe'de şehid olunca Medîne'ye geldi. Hz.Muâviye'nin vefatından sonra oğlu Yezîd'e biat etmedi. Kûfeliler kendisini çağırıp halife yapmak isteyince yanındaki 70 kûsür kişiyle Irak'a doğru yola çıktı. Şam'da bunu haber alan Yezîd, Irak valisi Ubeydullâh b. Ziyâd'a, onu Kûfe'ye sokmamasını emretti. İbn Ziyâd, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın oğlu Ömer ile bir ordu gönderdi. Hz.Hüseyin, Ömer'in geri dönme teklifini kabul etmedi. Bu sebeple Kerbelâ'da 70 kûsür kişi ile birlikte susuz bırakıldı ve hunharca şehid edildi.

“Şeh-zâde” deyimi, hem maddî, hem de manevî bir kıymeti ifade eder. Hz.Hüseyin'in Hz.Peygamber nezdindeki değerini bazı hadîs-i nebevîlerde tespit etmek mümkündür:

Hz.Peygamber, Hasan ve Hüseyin'e bakıp: “Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!” buyurdu. (Tirmizî) ; Resûlullah'a ‘Ehl-i Beyti'nden hangisini en çok seviyorsun?’ diye sorulmuştu. ‘Hasan ve Hüseyin!’ diye cevap verdi. (Tirmizî) ; “Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah Hüseyin'i seveni sever.” (Tirmizî, İbni Mâce) ; “Hasan ve Hüseyin, cennet gençlerinin efendileridir.” (Tirmizî) ; Abdullah İbnu Şeddad, babasından nakleder: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm iki akşam namazının (yani akşam ve yatsının) birinde yanımıza geldi. Hasan veya Hüseyin'den birini taşıyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm öne geçip çocuğu yere bıraktı. Sonra tekbir getirip namaza durdu. Sonra namaz sırasında uzunca bir secde yaptı.” Babam devamla dedi ki: “(Secde çok uzadığı için) başımı kaldırıp baktım. Bir de ne göreyim! Secdede olan Resûlullah'ın sırtına çocuk binmiş duruyor. Ben hemen secdeme döndüm. Namaz bitince, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a cemaatten: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Namaz sırasında öyle uzun bir secde yaptınız ki, bir hâdise meydana geldi veya sana vahiy indi zannettik!’ diye soranlar oldu. ‘Hayır!’ dedi, ‘Bunlardan hiçbirisi olmadı. Velakin, oğlum sırtıma bindi. Ben, acele edip hevesi geçmeden sırtımdan indirmeyi uygun bulmadım (kendisi ininceye kadar bekledim).’” (Nesâî) ; Resulullah, Hüseyin'i omuzunda taşıyordu. Bunu gören

birisi, “Ne güzel bir bineğin üzerindesin, ey çocuk!” dedi. Resulullah, “O ne güzel bir binicidir.” diye cevap verdi. (Tirmizî) ; “Hasan ile Hüseyin, benim dünyadan iki reyhânımdır.” (Buhârî) ; Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, Hasan, Hüseyin, Ali ve Fâtıma'yı bir araya topladı, üzerlerine elbisesini örttü ve şöyle dedi: "Allah'ım! İşte bunlar benim Ehl-i Beytim ve yakınlarımdır. Onlardan her türlü kirleri gider ve onları hakkıyla temiz eyle!" (Tirmizî)

Hız.Peygamber'in nesli, Hz.Fatıma ile devam etmiş, Hz.Hasan'la gelen silsileye “şerîf”, Hz.Hüseyin'le gelen silsileye ise “seyyid” denmiştir. Enes b.Mâlik “Ehl-i Beyt içinde Resûlullâha en çok benzeyen Hz.Hüseyin'di.” (Sahih 1986: 398) der. Hz.Hüseyin'in silsilesi oğlu Ali Zeyne'l-Âbidîn, onun oğlu Muhammed El-Bâkır, onun da oğlu Ca'fer Es-Sâdık ile devam etmiştir. Mü'minlerin, her gün beş vakit namazda (son ka'dede), “Âl-i İbrâhîm”e ve “Âl-i Muhammed”e dua etmeleri, mânidârdır. Hz.İbrahim'in soyundan pek çok peygamber geldiği gibi, Hz.Hasan ve Hz.Hüseyin'in temsil ettiği iki nurânî silsileden de pek çok evliya çıkmıştır. Bu sebeple Kur'an ve Sünnet, Âl-i Beyt'e sevgiyi vurgulamaktadır. İslâmiyet bir vücudsa omurgası Âl-i Beyt, kalbi ve aklı Kur'an'dır. Âl-i Beyt sevgisi, sünnî veya şîî bütün müslümanlarda ön plana çıkan bir olgudur. Bunu, İslâm coğrafyasında tarihî süreç içinde çocuklara verilen isim istatistiklerinde gözlemlemek mümkündür. Sünnî câmilerinde Hulefâ-i Râşidîn'in isimleri yanında Hz.Hasan ve Hz.Hüseyin'in isimleri de yer alır. Hattâ bazı yerlerde buna Hz.Fâtıma da eklenir.

Emevî hükümdarı Yezîd b.Muâviye'nin dört seneyi bulmayan saltanatı döneminde (680-683) üç trajik olay vuku bulmuştur. 680'de Hz.Hüseyin'in şehâdeti, 683'te Medine ahalisinin katledilmesi ve Mekke'nin kuşatılması. İslâm tarihinde trajik olaylar zinciri, Hz.Hüseyin'le başlar. Müslümanların iki halifesi (Hz.Osman 656'da, Hz.Ali 661'de) İslam toplumunun teröristleri tarafından şehid edilmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta da her ikisinin Hz.Peygamber'in dâmâdı oluşlarıdır. Dahilî ve hâricî fitne öğeleriyle beslenen bu olaylar, müslümanların vicdanında derin yaralar açmıştır. Bunların arasında bilhassa 10 Muharrem 61'de Hz.Hüseyin'in şehâdeti, müslümanları unutulmaz kederlere düşürmüştür. Bilhassa şîî müslümanlar, geleneksel olarak 10 Muharrem'i bir yas günü olarak anagelmışlerdir.

Şair, 3.beyitten itibaren, bu yasa sadece müslümanların değil, bütün kâinâtın iştirak ettiğini ifade eder: Ay, mâtem derdiyle vücudunu parça parça etmiş, bulut kendisini dağıtmış, yedi gezegen (Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn, Neptün, Plüton) ise acı içindedir. Venüs'ün sazı kırık, feleğin hâli ise hep gamlıdır. Üzüntüsü sebebiyle aklı pejmürde olan felek, bir gün kayan bir yıldız gibi vücudunu toprağa atar, can verir.

Neşâtî daha sonra gök cisimlerinden çiçeklere döner.

Meğer bülbül çemende mersiye-hân oldu ezhâra
Perîşân hâl-i sünbül gonçeler mebhût u ebkemdir

(Meğer ki bülbül, bahçede çiçeklere mersiye okumaktadır. Sünbülün hâli perişan; goncalar şaşkın ve dilsizdir.)

Gül dalı, kolundaki tomurcuklarını yara bere içinde bırakmış; lâle, kanlı bayrak kaldırmıştır. Irmaklar, gül bahçesinde mecnun olup zincirlerini sürüklemektedirler. Menekşe, başı eğik ve sayısız gam yüküyle iki büklümdür. Goncanın kalbi, hasretin kanlı gözyaşıyla doludur.

Mersiyelerde ön plana iki sanat çıkar: 1.Hüsn-i Ta'lil, 2.Mübâlağa. “Şairler, değer verdikleri kişinin ölümüne canlı cansız herşeyin yas tutmasını istedikleri için gök cisimleri, tabiat ve onda yer alan bitkiler bu üzüntüye iştirak ederler. Başka milletlerin mersiyelerinde de yer almakla birlikte bütün kâinatın yası duygularla şaire eşlik etmesi, en çok şark edebiyatlarında görülen bir özelliktir. Şairler bunu hüsn-i ta'lil sanatı yardımıyla gerçekleştirirler.” (İsen 1993: XXXIX)

II

Gül, matem eliyle yakasını yırtıp çekerken bülbüllerin feryâd ü figânı yürekleri parçalar. Nergisin gözü, bahçede her sabah kanlı şafağı ve parlak güneşi gördükçe o şanlı, biricik şehzâdenin başının kanlar içinde yere yuvarlandığı “Kerbelâ Fâciası”nı hatırladığı için şebnemin gözyaşıyla nemlenir.

Kerbelâ'da Irak ordusu ile sayıları sekseni bulmayan küçük bir topluluk vuruştı. Çok geçmeden Hz.Hüseyin ve adamları şehid edildiler. Sinan b. Enes isminde bir sefil gelerek mızrağını ona saptı ve öldürüp başını gövdesinden ayırdı. Sonra başını alıp Ömer b.Sa'd'a gitti. Hz.Hüseyin'in tarafındakilerin kaybı 72 kişiydi. İbn Ziyâd'ın askerlerinden 87 kişi öldürülmüştü. Hz.Hüseyin şehit edildiğinde 55 yaşındaydı. Vücudunda 33 mızrak, 34 kılıç yarası vardı... Ömer b. Sa'd, sapıklıkta ve efendisi İbn Ziyâd'ın emrine itaatte son derece ileri giderek ordusuna, Hz.Hüseyin'in cesedini sırtı ve göğsü ezilinceye kadar atlarıyla çığnemelerini emretti. Bu savaştan ancak beş kişi kurtulabildi. Bunlar, kız kardeşi Zeyneb, hasta oğlu küçük Ali Zeyne'l-Âbidîn, en küçük oğlu Ömer ve iki kızı Fâtıma ile Sukayne'dir. Kurtulanlar, Hz.Hüseyin'in başı ile beraber İbn Ziyâd'a gönderildiler. İbn Ziyâd da hepsini Yezîd'e gönderdi. (D.G.Büyük İslâm Tarihi 1992: 328, 484-485)

Neşâtî, 4.beyitte bu olaya şahid olan güneşin ve ayın bir kayan yıldız gibi yere düşmediğine; feleğin yüzlerce utanç perdesinin ardına saklanıp yokluk

ülkesinde gizli bir köşeye çekilmediğine hayıflanır. O an, felek can bahçesinin yeni yetişen o fidanını soldururken çark-ı feleğin dolabının kanı niçin akmamıştır. (Şair, “dolab” kelimesiyle Hz.Hüseyin’e tuzak kurulduğuna da işaret etmektedir.) Siyah bulut, niçin üzüntü içinde kan ağlayıp cihanın her taşını nar gibi kırmızı yakuta dönüştürmedi? Yüzlerce mâtem denizi neden coşup göz yaşı tufanı önündeki sedleri aşmadı? 2.bendin son beytinde mâtem anlayışı zirveye çıkar:

Aceb hâl-i musîbet bü'l-aceb hayret-fezâ mâtem
Revâdır tâ kıyâmet olsa âlem derd ile pür-gam

(Bu öyle acayip bir musibet hâli ve hayret artıran bir matemdir ki kıyâmete kadar âlem derd ile gama müptelâ olsa yeridir.)

III

Mâtem tablosu, bu bendde de insan ve kâinat düzleminde devam eder. Melekler, gözü yaşlı, âlem halkı ağlamaklıdır. Mâtem tutanların âhının dumanı göğün zirvesine çıkmıştır. Kara bulut, feryadla gözyaşını akıtsın. Ayın kalbi dertle yanıp yakılsın. Göğün çatısı yıkılsın da yıldızlar yere dökülsün; çılgın âşıkların gönlü gibi o da târumâr olsun. Âlemi aydınlatan güneş feleğin çatısından öyle bir atılsın ki gölge gibi yerle bir olsun. Bu mâtemi ırmaklar görüp başını taştan taş vursun; hasretle bütün dünyayı dolaşıp dâima kararsız kalsın.

İnsanın kâinatla aynileşmesi, İslâmî kaynaklarda sık sık atıfta bulunulan bir olgudur: “Bir mü’min öldüğünde semâ ve yer onun ölümü için ağlarlar. ‘Gök ve yer kâfirler için ağlamadı’ (Duhan, 29) âyeti zıt mânasıyla bu gerçeğe işâret eder. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde semânın mü’minin ölümüne ağladığını şöyle bildirir: ‘Herkes için semâda iki kapı vardır. Birinden ameli yükselir, diğerinden rızkı iner. Mü’min bir kul öldüğünde her iki kapı da onun için ağlar.’” (Mutlu 1993: 165)

Vesîletü'n-Necât'ın yeni versiyonunda Hz.Peygamber'in doğumu ile bütün varlıkların sevince garkolduğu dile getirilmişti:

“Yaradılmış cümle oldı şâdmân
Gam gidüp âlem yeniden buldı cân

.....
Çünkü nûrun rûşen itdi âlemi
Gül cemâlin gülşen itdi âlemi

.....
Birbirine muştulayı her melek
Raksa girdi şevk ü şâdîden felek” (Timurtaş 1980: 99-102)

Neşâtî'nin mersiyesi ise yukarıdaki şevk ve sevinç hâlinin tam tersi bir bakış tarzını yansıtmaktadır. Süleyman Çelebi'de kâinâtın en değerli varlığının doğumu karşısında fevkalâde pozitif bir yaklaşım görülürken, Neşâtî'de o nübüvvet güneşinin mânevî ve maddî neslini devam ettirecek olan Hz.Hüseyn'in şehâdeti karşısında ise negatif bir ruh hâli tezâhür etmektedir.

İslâmî telakkide ölümlerin ardından feryâd ü figân ederek ağlamak, bir başka ifâdeyle yasta mübâlağa, câhiliyye âdeti olarak kabul edilir. (Uşşak 1988: 644) Vakırlı, ölçülü bir ağlama tarzını Hz.Peygamber, oğlu İbrahim'in vefatında göstermiş ve şöyle demiştir: "Göz yaşarır, kalb ise mahzun olur. Biz Rabbimizin razı olmayacağı bir sözü söylemeyiz. Eğer ölüm, başa gelmesi kat'î bir hakikat ve o da herkesin karşılayacağı bir şey olmasaydı ve geride kalanlar da öncekilerin peşinden gitmeseydi ey İbrahim, şimdikinden daha fazla üzülecektik. Ve biz senin ölümünden dolayı çok üzgünüz." (İbni Mâce)

Hiz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a Zeyd İbnu Hârise, Cafer İbnu Ebî Ta'lib ve Abdullah İbnu Ravâha radiyallâhu anhum'un ölüm haberi gelince oturdu. (Halinden) üzüntülü olduğu belliydi. Ben kapı aralığından bakıyordum. Yanına bir adam geldi ve 'Cafer'in kadınları!' dedi ve onların ağladıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal onları men etmesini emretti. Adam gitti ve sonra geri gelip 'Ben onları yasakladım, fakat onlar sözüme kulak asmadılar.' dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ikinci sefer emrederek kadınları bundan nehyetmesini söyledi. Ama o, kadınların yine kulak asmadıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm yine 'Yasakla onları!' buyurdu. Adam üçüncü sefer geri geldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin olsun kadınlar bana -veya bize-galebe çaldılar.' dedi. Aleyhissalâtu vesselâm 'Ağızlarına toprak saç!' emretti." (Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî)

"(Izdırab ve mâtemi sebebiyle) yanaklarını yolan, üst başını yırtıp dövünen, cahileye duasıyla dua eden bizden değildir." (Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî)

Bu açıdan bakılırsa Neşâtî'nin ortaya koyduğu mâtem tablosu, ifrat öğeler içermektedir.

IV

Neşâtî, geleneksel olarak klasik şiirde görülen felekten şikâyeti bu bendde en üst düzeye çıkarır. Kader'e yöneltilemeyen tenkid ve itirazlar, ehven bir anlayışla feleğe döndürülür. Felek, "çarh-ı hod-rây" (başına buyruk felek), "çarh-ı zâlim" (zâlim felek), "çarh-ı dîn" (aşağılık felek) gibi olumsuz sıfatlarla tavsif edilir. Kaderi tenkidten uzak durmak endişesiyle geliştirilen bu tarz, bir şirk-i hafî sayılabilir mi? Bu yaklaşım, Allah'ın "zât"ını, "isim", "sıfat", "fiil" ve "eser"leriyle birlikte gören, hayır ve şerrin O'ndan geldiğini, O'nun Hâlık-ı Külli Şey olduğunu

kabul eden İslâmî anlayışa uygun görülmemektedir. Bu da şiirin subjektivitesinin klasik edebiyata kattığı bâtinî bir karakterdir.

“Mersiyelerde (“felek” kelimesiyle) eş anlamlı olacak şekilde **çarh, fezâ, devr, dolab ve sipihr** kelimeleri kullanılmıştır. Kelime, dünyayı da içine aldığı için **âlem, cihân, dâr, dünyâ, mülk, arsa, deşt, bâğ, gülşen, fülk ve gülistân** kelimeleri de feleği çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.” (İsen 1993: XXXIV)

Batlamyos sisteminden çıkarılan bir düşünüşe göre dünya kâinatın merkezidir ve bunu dokuz felek çevreler. Bunlar, içiçe geçmiş şekilde dünyayı çevrelemişlerdir. Birinci felekte Ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri, Zühâl gezegenleri bulunur. Sekizinci felek, sâbit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Dokuzuncusu, bütün felekleri saran en büyük; en yüksek felektir ki felek-i atlas (atlas feleği), felek-i a'zam (en büyük felek), felekü'l-eflâk (felekler feleği) adıyla anılır. Hükemâ felsefesine göre sekizinci feleğe Kürsî, dokuzuncuya da Arş denir. Atlas feleği, yirmi dört saatte bir devrini tamamlar. Bu devir, doğudan batıya olup diğer felekleri de döndürür. Diğer feleklerin iki türlü hareketi vardır. Biri Atlas feleğiyle birlikte doğudan batıya, diğeri de bunun aksi olarak batıdan doğuyadır. Atlas feleği dönerken diğerlerini de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Bu dönüş büyük bir özellik taşır. Kendi istikameti dışında dönüşe zorlanan sekiz felek, insanların tâlihleri, refah ve mutlulukları üzerinde değişken ve aksi durumlar ortaya koyar. İşte felekler üzerine şikâyet etmenin sebebi budur. “Kahpe felek, dönele felek” gibi şikâyetlerin aslı da dokuzuncu felek olan Atlas feleğinin ters dönüşü sebebiyledir. “Kanbur felek” tabiri, feleğin sırtının değirmi oluşundandır. Dokuzuncu felektan sonra Allah ilminin başlaması, insanların kaderlerinden dolayı ettikleri şikâyetleri feleğe yüklemelerine neden olmuştur. (Pala 1990: 164-165)

Yedi seyyar yıldızdan herbirinin dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hakim ve müessir olduğu farz olunmuş; hususi tabiatları, hakim olduğu iklimleri, hâkimiyet saatleri olduğu sanılmıştır. Kazâ ve kadere itiraz edemeyen şairler, olumsuzlukları feleğe ve yıldızlara isnâd edip ruhî tezâhürlerini ortaya koymuşlardır. (Onay 1992: 166)

N'ola hûn-ı şafak dâmânını eyleser alûde
Tokundu seng-i fitne aks edip nüh çarh-ı mînâyâ

(Atılan fitne taşı sekiz dokuz göğe değdi. Şafağın kanı göğün eteğini bulaştırırsa ne çıkar?)

Hız.Hüseyin, bu bendde “gevher-i pâk-i girân-mâye”, “gevher-i yektâ” terkipleriyle az bulunur, çok değerli bir inciye/mücevhere benzetilmiştir. Bu değer, Osmanlı döneminde “Nakîbü'l-Eşrâf” müessesesinin ihdâsına yol açmıştır.

Nakîbü'l-Eşrâf, seyyid ve şeriflerin, yani Hz.Peygamber'in torunları Hz.Hüseyin ve Hz.Hasan'ın temiz soyundan gelenler arasından kendilerine reis olarak seçilen ve onları devlet nezdinde temsil eden kimsedir. Bu zat, aynı zamanda seyyid ve şeriflerin defterlerini tutar ve onların hak ve imtiyazlarını da muhafaza ederdi. (Sertoğlu 1986: 236) Nakîbü'l-Eşrâflık, Ehl-i Beyt'e verilen değerlerin bir göstergesidir.

Dönüp hûnîn kefenle lâlezâra arsa-i mahşer
Akar her dîdeden sad derd ile cûy-ı belâ yek-ser

(Kanlı kefenle mahşer alanı bir lâle bahçesine döner. Her gözden yüzlerce derd ile her yeri kaplayan belâ ırmakları akar.)

V

Şair, gökleri ve yerleri titreten sahnelerin ardından son bendde itidalli bir finale geçer. Kendine sükûneti ve sabrı tavsiye eder. Aklı, şaşkınlık yolunun yolcusu olmamalıdır.

Neşâtî gel yeter feryâdı ko dehri harâb etdin
Eritdin zahra-i hurşîdi mâhî dil-kebâb etdin

(Ey Neşâtî, gel yeter, feryâdı bırak; dünyayı harap ettin. Güneşin bağırını erittin, ayın yüreğini kebab ettin.)

Neşâtî, daha önceki bendlerde ateş parçası mazmunlarla sabır harmanını ateşe vermiştir. Feleği korkutmuş, ayı ve güneşi azarlayarak onları müşkil duruma sokmuştur. Hasret gözyaşları, gam bahçesinin siyah taşını kırmızı yakuta dönüştürmüştür.

SONUÇ

Hüseyin, nebevî verâsetin çok önemli bir cemaatinin kaynağı ve temsilcisidir. Hz.Peygamber'in üstlerine abasını örttüğü "Hamse-i Âl-i Abâ"nın bir ögesi ve Ehl-i Beyt'in on iki imamından biridir. İslâm dünyasında tarihsel çizgi içinde rehberlik ve mürşidlik görevini üstlenenler, çoğunlukla Ehl-i Beyt'ten çıkmıştır.

Neşâtî Ahmed Dede, Ehl-i Beyt sevgisinden hareketle Hz.Hüseyin'in ve akrabalarının maruz bırakıldığı fâcia karşısında duygularını coşkunlukla ifade etmiş, ayrıca hüsn-i ta'lil yoluyla dış dünyayı buna iştirak ettirmiştir.

KAYNAKÇA

- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi-2.** 1992. Çağ Yayınları. İstanbul
- İSEN, Mustafa. 1993. **Acıyı Bal Eylemek. Türk Edebiyatında Mersiye.** Akçağ Yayınları. Ankara
- KAPLAN, Mahmut. 1996. **Neşâtî Dîvânı.** Akademi Kitabevi. İzmir
- KAYA, Bayram Ali. 1998. **Neşâtî.** Şûle Yayınları. İstanbul
- Mehmed Es'ad Efendi. 1327. **Kenzü'l-İrfân.** İstanbul
- MUTLU, İsmail. 1993. **Ölüm-Cenâze-Kabir.** Mutlu Yayıncılık. İstanbul
- ONAY, Ahmet Talât. 1992. **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı.** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara
- PALA, İskender. 1990. **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü.** Akçağ Yayınları. Ankara
- Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi-9.** 1986. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Ankara
- SERTOĞLU, Midhat. 1986. **Osmanlı Tarih Lügatı.** Enderun Kitabevi. İstanbul
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri. 1980. **Süleyman Çelebi. Mevlid.** Kültür Bakanlığı Yayınları. İstanbul
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-6.** 1986. Dergâh Yayınları. İstanbul
- ÜNVER, İsmail. 1986. **Neşâtî.** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara
- UŞŞAK, Cemal. 1988. **1500 Hadisle Peygamber Yolu.** Yeni Asya Yayınları. İstanbul